

Isfjord skal være verdensnaturarv

Grønlands imponerende fjord bliver efter alt at dømme optaget på Unescos liste over verdens kultur- og naturarv.

Den enestående, smukke Ilulissat (Jakobshavn) Isfjord i Diskobugten er nu med i kapløbet om at blive optaget på Unescos prestigefyldte liste over verdensnaturarv.

Efter at kulturminister Brian Mikkelsen på vegne af Grønlands hjemmestyre har underskrevet ansøgningen, sendte Kulturarvsstyrelsen officielt ansøgningen til Unesco for at sætte den proces i gang, der skal ende med optagelse på listen. Hvis Ilulissat Isfjord optages, er det første gang, at Grønland kommer på Unesco-listen.

Området, der ønskes fredet er på ca. 4000 km² og ligger tæt ved byen Ilulissat (Jakobshavn). Byens grønlandske navn betyder "isfjeld" og har navn efter de enorme mængder isbjerge, der hober sig op ved mund-

ingen af Isfjorden. Nogle er over 100 meter høje. De vældige ismasser fra gletscheren skyder ud i Isfjorden ca. 45 km øst for byen. Gletscheren er en udløber fra indlandsisen og er den mest produktive på den nordlige halvkugle. Den bevæger sig med en fart af ca. 1 meter i timen og afgiver årligt ca. 30 km² is, svarende til : 3.750.000.000.000.000 isterninger.

Mængden udgør 10 pct. af den del af indlandsisen, der hvert år presses ud i havet. Gletscheren og fjordens historie dækker geologisk set størstedelen af perioden siden den sidste istid (Holocene), og området indeholder informationer om verdens klima igennem de seneste 10.000 år. Dertil er området af exceptionel naturskønhed.

Med disse begrundelser har Grønland med hjælp

fra Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser udarbejdet en detaljeret ansøgning, bistået af en styregruppe bestående af repræsentanter for Grønlands Hjemmestyre, Ilulissat Kommune og Kulturarvsstyrelsen. Man håber, at Unesco vil sætte optagelsesprocessen i gang, så organisationens eksperter allerede i august vil besigtige området.

Grønland har desuden to andre emner på ønskelisten:

* Et område på 2952 km² ved Naraq og Qaqortoq i Syd-Vestgrønland med kirkeruin fra Nordbotiden ved Hvalsø, Nordboernes bispesæde i Gardar og Brattahlid, hvorfra vikingerne sejlede til Amerika.

*Området Aasivissutp i Vestgrønland, der viser, hvordan eskimoerne levede.

I dette nummer:

Befæstning skal tinglyses	2
Mindesmærker afslørersindlag	4
Mindre dansk på Unesco-listen	5
Fredninger: Vandtårn og Klitgård	3 og 7
Nyt kommuneatlas	8
2,5 mio. kr. til digitalisering	6
Nyt tema: Industrisamfundet	6

Befæstning skal tinglyses

Grundejere omkring Københavns Befæstning vil i fremtiden få klar besked, om de kommer i konflikt med det fredede område.

I 1995 blev hele Københavns Befæstning fredet, men mange, der bor omkring, på og ved befæstningen, er ikke klar over det. Det bliver de nu.

Kulturarvsstyrelsen vil i de kommende år tinglyse hele befæstningen, der går som en stor ring om hele hovedstaden. Det gælder lige fra de store søforter, over Vestvolden og til de mindre forter, batterier og fæstningsanlæg, der hører til befæstningen. Det sker ud fra den grundholdning, at når noget er fredet, skal det også være tinglyst. I forbindelse med et så stort anlæg som Københavns Befæstning, vil det blive en værdifuld service, som både borgere, kommuner og amter vil få glæde af, når det af tingbogsattesten fremgår, hvilke forpligtelser der er knyttet til den enkelte ejendom.

”Vi kommer ud for, at grundejere

planlægger at bygge en ny carport eller udestue, ja, bare grave en sokkel til en flagstang – uden at vide, at de dermed kommer i konflikt med et fredet område, og at det derfor kræver særlig tilladelse. De er ikke klar over fredningen, fordi det ikke fremgår af tingbogsattesten. Når det bliver opdaget, risikerer de at få enten forsinket eller stoppet et anlægsarbejde, som de måske allerede har brugt mange penge på,” siger kontorchef Erik Johansen, Kulturarvsstyrelsen.

Også kommuner og amter vil få glæde af tinglysningen i deres planlægning, fordi det bliver langt tydeligere for dem, hvornår de har med fredede fortidsminder at gøre.

Hele tinglysningsarbejdet ventes at tage omkring 3 år.

Støtte siden sidst:

Kulturarvsstyrelsen har besluttet at støtte:

Nationalmuseets køb af to malerier fra det tidligere Dansk Vestindien – med 40.000 kr. Det ene forestiller boligen *Louisenhøj* på St. Thomas, det andet er et portræt af ejeren Louise Brown, der spillede en central rolle i dansk kolonihistorie.

En hastekonservering af tre lavsprotokoller – med 44.000 kr. Protokollerne er vigtige kilder til lavsvæsenets historie, men har lidt vandskade under privat eje.

Ordrupgaardens køb af maleri af L. A. Ring: *Domkirken set fra Vejen ned til Fjordvilla, 1928* - med 50.000 kr.

Den Hirschsprungske Samlings indkøb af J. Th. Lundbyes bøger og breve - med 30.000 kr.

Bedre dialog om udgravninger

Mange misforståelser skal undgås ved en øget information om arkæologiske udgravninger

Råstofindustrien skal have bedre information om, hvad der er deres ret og pligt i forbindelse med arkæologiske undersøgelser forud for råstofudvinding, herunder forundersøgelser.

Det blev der enighed om på et møde med Dansk Industri, som Kulturarvsstyrelsen havde taget initiativ til. Dermed vil man forsøge at undgå de unødvendige konflikter, som er dukket op, efter at de nye regler trådte i kraft med den ny museumslov.

Råstofvindere har i flere tilfælde følt sig presset af de lokale museer til at gennemføre forundersøgelser, og mange har ikke vidst, at der er tale om et frivilligt tilbud. Man blev derfor enige om, at styrelsen skal udarbejde standardbreve og fast informationsmateriale, som museerne skal anvende, når de retter henvendelse til råstofvindere. Dermed vil man sikre, at alle råstofvindere modtager samme

information. Desuden vil styrelsen udsende generel information om ordningen i DI's nyhedsbreve og fagblade.

”Der er skabt det indtryk, at råstofvindere kunne risikere forskellig behandling rundt om i landet. De vidste ikke, at det er Kulturarvsstyrelsen, der afgør hver eneste sag, og at der derfor er sikret ensartethed i behandlingen. Det var en stor lettelse for dem, at der altså var en klar kompetence og beslutningsmyndighed, og det må vi jo så erkende, at vi ikke har været gode nok til at melde ud. Det gør vi nu,” siger kontorchef Erik Johansen, Kulturarvsstyrelsen.

Industrien var desuden heller ikke opmærksomme nok på, at styrelsen i konkrete sager kan give tilskud til både forundersøgelser og egentlige undersøgelser. Også det gav grundlag for, at man blev enige om at fortsætte en tæt dialog på området.

Den ny ordning betyder, at en bygherre eller råstofvinder selv skal betale for det nødvendige arkæologiske arbejde, hvis man støder på arkæologiske fund i forbindelse med byggeri eller udgravninger. Men man kan ”forsikre” sig mod denne udgift ved at bede om en forundersøgelse af det lokale museum. Viser denne forundersøgelse, at der er arkæologiske fund af interesse i det pågældende område, kan bygherren vælge enten at betale for det arkæologiske arbejde eller at ændre planerne, så man så at sige ”graver udenom”. Hvis forundersøgelsen giver grønt lys for et byggeri, og der alligevel dukker fortidsminder op, skal staten betale for det arkæologiske arbejde.

Undtagelsen for denne ordning gælder skovbrugere og landbrugere, hvor staten fortsat betaler for arkæologiske nødudgravninger efter særlige regler.

Ny fredning: Holmsland Klitvej 117

Sidste af fem fredningsindstillede klitgårde ved Vesterhavet

Kulturarvsstyrelsen igangsætter nu en fredning af en firelænget stråttækt klitgård bygget i midten af 1800-tallet med pikstensbelagt gårdsplads efter indstilling fra Det Særlige Bygningssyn.

Den meget velbevarede gård blev allerede indstillet til fredning i 1994 efter en tematisk gennemgang af bevaringsværdige landbebyggelser i den jyske vestkyst i Ringkøbing amt. Det gjorde fire andre klitgårde også, men kun to gårdejere ønskede dengang en fredning.

Man tog derfor det usædvanlige skridt ikke at igangsætte fredningerne. Begrundelsen var, at gårdene havde været i samme slægters eje i meget lang tid, og at de blev passet så godt, at der ikke var nogen grund til at tvinge en fredning ned over hovedet på de daværende ejere. Siden er det lykkedes at frede gårdene en for en, og nu har ejeren af den sidste af de fem gårde, Holmsland Klitvej, accepteret at få gården fredet.

Det Særlige Bygningssyn har ikke skiftet mening siden 1994. Det var fortsat enigt i, at gården er et meget velbevaret eksempel på en vestjysk klitgård og er - sammen med en fredet gård på Holmsland Klitvej 91 - karaktergivende for den lille landsby,

Nr. Lyngvig. Gården indgår i den række af karakteristiske klitgårde, som ligger på strækningen fra Nymindegab til Thorsminde i overgangen mellem klit og ager ud mod Ringkøbing Fjord.

Holmsland Klitvej 117 er en firelænget, grundmuret gård med stråttækt tag, som kun er brudt af to tagskægskviste. Den ene kvist har luge til loftet, den anden kvist sidder over hoveddøren med indskriften 1857. Syd- og nordlængerne er formentlig fra 1810, mens vestlængen (laden) først er kommet til i 1880.

Nationalmuseet opmålte gården i 1946, og der er ikke ændret ret meget siden. Indvendigt er der stadig et støbejernskomfur, og i dagligstuen er der hollandske fliser på tre af væggene, en indbygget kort bänk med et langbord foran, et indbygget hjørneskab og lågerne fra en tidligere alkove sidder på deres oprindelige plads. Gårdens ruminddeling er opretholdt siden opførelsen, og hovedparten af de oprindelige døre og vinduer er bibeholdt.

Bygningssynet har henstillet, at gårdens frie beliggenhed sikres, så den storslåede udsigt over Ringkøbing Fjord opretholdes og landevejens tracé ikke føres tættere på gården.

Forslaget er nu sendt i høring

Ændringer i Kulturarvsstyrelsen:

Kulturarvsstyrelsens kontorer "Bevaring" og "Restaurering" er nu slået sammen og hedder "Bygninger". Leder af det nye kontor bliver kontorchef Sven Koefoed-Hansen, der hidtil har været chef for Bevaring. Arbejdet med kulturmiljø og kommuneatlas flyttes samtidig fra "Bevaring" til "Museer".

Baggrunden er ønsket om et tættere samspil mellem gennemførelsen af fredninger og administration af de fredede bygninger - efter samme model som på fortidsmindeområdet. Samtidig ønskes det, at dialogen med og anvendelsen af museerne i forbindelse med kulturmiljøarbejdet

Mindesmærker røber vores nationale sind

2500 danske monumenter og mindesmærker er nu samlet i www.monument.dk.

Hvorfor vælter det pludselig op med monumenter og nationale mindesmærker i 1800-tallet? Hvorfor stopper det i 1960'erne? Hvorfor mindes vi næsten ingen kvinder? Hvorfor er det mest landbefolkningen, der fejrer befrielsen, når den næsten ikke mærkede besættelsen?

Den slags komplicerede spørgsmål er der kommet ud af at stille et enkelt: Hvor mange mindesmærker har vi i Danmark? Det spurgte museumsinspektør Inge Adriansen fra Sønderborg Slot til Kulturarvsstyrelsen, som måtte svare, at det anede den ikke. Men det ville konsulent Eske Wohlfahrt fra styrelsens Dokumentationskontor ikke have siddende på sig, så han bad for 1 ½ år siden alle landets kommuner om at indrapportere alle deres monumenter og mindemærker.

”Det var selvfølgelig ikke, fordi vi bare ville tælle dem. Vi ville se, om vi kunne opdage noget nyt. Kunne vi lære noget om dansk identitet ved at studere den geografiske fordeling af monumenter. Var identitetsfølelsen afspejlet i kulturlandskabet? Er der steder i Danmark, hvor man så at sige er mere danske end andre steder? Er der tider, hvor vi har følt os mere danske end andre? Det ville vi gerne have svar på,” siger Eske Wohlfahrt.

Kommunerne tog imod opgaven med glæde, mange blev regulært tændt, så

f.eks. Kolding kommune i dag på sin hjemmesiden har opbygget en udførlig guide til hele områdets mindesmærker og monumenter med billeder og beskrivelser.

”Man blev simpelt hen opmærksomme på sine mindesmærker, og det tror jeg efterhånden har været det bedste ved projektet. Der er blevet revet omkring monumenterne, fældet træer, så de bedre kunne ses. De var ved at gå i glemmebogen, og nu har de fået nyt liv,” fortæller Eske Wohlfahrt. Det samme skete centralt. For i takt med at kommunerne meldte ind, blev oplysningerne lagt på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside. I dag er der så et næsten komplet billede af danske monumenter, som man så kan sortere i efter forskellige emner (1864, Grundloven, Kongehuset mm) og tidsperioder, alt sammen på adressen: www.monument.dk. I alt er der registreret 2500 monumenter og 50 nationale mødesteder.

Men hvad så med de store videnskabelige opdagelser:

”Vi kan bekræfte meget af det, som vi havde en ret stærk mistanke om i forvejen. At der til tider er større nationalfølelse i Sønderjylland end i fx Nordjylland. Vi kan også se, at selve det at være dansk først er noget, der rigtig vækkes i begyndelsen af 1800-tallet, tidligere har man været samlet under en magt, nu bliver man samlet

som et folk. Hvis vi skal følge tråden, så er den samlende identitet måske under opløsning. Vi har nemlig ingen eller næsten ingen mindesmærker for EU, Nato eller af politikere siden 1960'erne. Til gengæld har vi fået kunst i det offentlige rum, altså udtryk som taler til os som individer i stedet for at samle os som folk. Men det er foreløbige observationer, som nu skal bearbejdes,” siger Eske Wohlfahrt.

Af andre observationer kan nævnes, at der er optalt 450 mindesmærker for befrielsen efter 2. verdenskrig. Men med store regionale forskelle. Og det kan undre, at det er i landområder, som kun var lidt berørt af besættelsen, at man fejrer befrielsen mest, mens købstæderne har forholdsvis få mindesmærker.

Kvinder er svagt repræsenteret, men der er mindesmærker for indførelse af deres stemmeret. Men kun én sten, markerer, at tjenestefolk fik stemmeret. Desuden kan det undre, at der er meget få mindesmærker, der fejrer rigsfællesskabet med Grønland og Færøerne.

Hvis man vil læse mere om mindesmærker og identitet, kan man se frem til museumsinspektør Inge Adriansens flerbindsværk om emnet.

Frederik VII topper

Den enkelt-person i Danmark, der har sat mest præg på det danske landskab i form af monumenter og mindesmærker, er Kong Frederik VII. Blandt de mest kendte er rytterstatuen foran Christiansborgs kongeport og tårnet på Himmelbjergets fra 1875.

Årsagen er utvivlsomt, at han blev ”Grundlovens Giver” og en af de første rigtig folkelige, nationale konger. Lige efter ham kommer Kong Christian X, der blev symbol på nationen under to verdenskrige. Til samme har de to konger 150 mindesmærker i Danmark. Vores

nuværende monark har ni mindesmærker.

Før i tiden fik politikere mindesmærker. Flest er sat over den konservative Christmas Møller og socialdemokraten Thorvald Stauning. De har fire hver.

Det første danske nationale mindesmærke menes at være Frihedsstøtten, der blev sat i København i 1790'erne. Den enkelt-begivenhed, der har givet anledning til flest mindesmærker, er Genforeningen med Sønderjylland.

Amalienborg og Frederikstaden forbliver på Danmarks ønskeliste.

Færre danske ønsker på Unescos verdensliste

Rosenborg Slot hører ikke længere til blandt de nationale klenodier, som Danmark vil have Unesco til at anerkende som en del af hele verdens kulturarv. Slottet er strøget af den danske ønskeliste (tentativ-listen) til optagelse på Unescos World Heritage List. Det samme gælder Vor Frelser Kirke, Møgeltønder og Liselund.

Det er sket efter en henstilling fra Unesco til alle lande i Europa og Nordamerika om at vise tilbageholdenhed først og fremmest i antallet af kultur-ønsker til listen over verdens kultur- og naturarv. Unesco frygter, at Europa og Nordamerika bliver så dominerende på listen, at ideen om en verdensliste går tabt. På et møde mellem de nordiske landes kulturarvsstyrelser, blev man enige om at følge henstillingen, så alle nordiske lande reducerer nu deres ønskelister. "Der var bred enighed om, at vi i Europa og Nordamerika må vige, så andre verdensdele også får en plads på listen. Der har været en tendens til, at europæerne har haft svært ved at begrænse sig til det helt unikke. Vi prøver at vise hensyn ved mere end at halvere vores ønskeliste," siger kontorchef Sven Kofoed-Hansen, Kulturarvsstyrelsen.

Sven Kofoed-Hansen understreger, at de slettede ønsker ikke af den

grund bliver mindre vigtige i en national sammenhæng, og derfor også fortsat er fredede.

"Rosenborg er i den danske 1. division, når det gælder kulturarv. Når vi stryger det fra ønskelisten, sker det i erkendelse af, at et dansk slot i nederlandsk renaissance måske ikke behøver at tilhøre verdensarvens 1. division. Det samme gælder de øvrige fravalg. Men vi håber da at få dem på igen, når der bliver plads på listen."

På den danske ønskeliste står nu tilbage: Christiansfeld, Frederikstaden og Vadehavet. De bliver på listen, fordi de har særlig gode chancer for at blive optaget på den rigtige liste. Vadehavet og Christiansfeld, fordi de ikke bare er danske, men bør ses i en international sammenhæng, både geografisk og historisk.

Frederikstaden med Amalienborg, fordi det er en enestående helstøbt bydel, selv i europæisk sammenhæng.

Kulturarvsstyrelsen vil ikke tage skridt til at få nogle af disse steder optaget på den permanente liste, før der er lokal opbakning.

Danmark har i dag tre emner på Unescos World Heritage List: Jellinghøjene og monumenterne, Roskilde Domkirke og Kronborg. Se også om Grønlands placering på listen, på forsiden.

Manual til Digital Ophavsret

Kulturarvsstyrelsen står bag ny rapport, der skal danne skole for hele Europa.

Museer over hele Europa vil om få måneder få adgang til en manual, som kan vejlede dem i, hvordan de undgår at komme i konflikt med ophavsretsreglerne, når de formidler digitalt.

Bag manualen står Kulturarvsstyrelsens Museumskontor, der har ledet projektet med bistand fra medarbejdere fra Tate Gallery i London. Projektet er et resultat af et større projekt, som European Museums Information Institute på opfordring fra EU satte i gang i 2001 for at fælles standarder for al digitaliseret formidling i Europa. Danmark fik opgaven at lede arbejdet om de ophavsretlige problemer. Projektet er EU-finansieret.

Manualen giver alle museer i Europa en nem indføring i de fælles europæiske regler. Desuden fortæller den, hvordan man undgår områdets værste faldgruber. Endelig følger der med manualen en række skabeloner til kontrakter, så museerne får redskaber til at sikre sig mod overtrædelser af ophavsrettighederne.

"Vi prøver at komme bredt omkring de emner, som giver problemer på museerne, når de formidler digitalt. Det kan være, at et museum ikke er klar over, at der er forskel på at eje en genstand og eje ophavsretten til den. Det kan være, at et museum opdager, at et digitaliseret værk bliver taget og gengivet i forvansket form.

Hvordan undgår man det? Det giver vi nogle bud på," siger fuldmægtig Tine Roslev Østergaard, Kulturarvsstyrelsen.

Manualen forklarer også, hvornår man skal være særlig opmærksom på national lovgivning, der adskiller sig fra EU reglerne, og man peger på generelle problemer, som endnu ikke er løst, f.eks. deep-linking, hvor det endnu ikke er juridisk afklaret, om man må linke direkte ind i en anden hjemmeside.

Forslaget til manualen er nu sendt til høring. Den færdige manual ventes færdig midt i marts.

Industriens historie bliver fælles tema

Industrisamfundets kulturarv skal frem i lyset, så det får samme plads i historien som f.eks. landbrugssamfundet.

Derfor har Kulturarvsstyrelsen besluttet at udpege industri som særligt satsningsområde i de kommende tre år. Målet er at øge kendskabet til industrisamfundets kulturarv både i fagmiljøer og i offentligheden. Helt konkret skal et passende udvalg af arven dokumenteres, indsamles, registreres, undersøges og bevares. Der vil blive stillet særlige midler til rådighed for museumsprojekter, som er målrettet mod systematisk indsamling af viden om industriperioden.

"Industrisamfundet er så ringe belyst, at vi risikerer et hul i vores kulturelle hukommelse, hvis vi ikke gør noget nu. Industriens bygninger og landskaber, virksomheder, institutioner og kulturer ændrer sig så kraftigt i disse år, at vi nu må gøre op, hvad vi vil bevare for eftertiden," siger konst. kontorchef Michael Lauenborg fra Kulturarvsstyrelsen.

Industriarven er stor, kompleks og sektoroverskridende. Det vil afspejle sig i sagsbehandlingen i Kulturarvsstyrelsen. Det vil blive et projekt, hvor man virkelig får glæde af den ny

styrelsesstruktur, der omfatter både museer og bevaring af bygninger.

"Vi har haft en tradition for, at tingene var meget adskilt. Fredningsfolk kikkede mest på bygninger, og museumsfolk kikkede mest på indmad. Nu arbejder vi i samme styrelse og har derfor langt bedre chancer for at kombinere viden og få det ind i et frugtbart fagligt samspil, så resultatet kan blive langt bedre, end det ville i den gamle struktur," siger Michael Lauenborg.

Et af projekterne bliver at få udpeget de ca. 25 mest bevaringsværdige monumenter af landsdækkende betydning fra industriperioden. I det arbejde vil styrelsen inddrage de lokale museumsråd, kulturmiljørådene og de relevante museer. Med i arbejdet inviteres også Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur og Selskabet til Bevaring af Industrimiljøer

Især de store betydningsfulde industrianlæg forsvinder eller ændres meget hurtigt i disse år, så det er nu, de mest bevaringsværdige skal udvælges. Derudover skal der sættes fokus på Danmarks havneanlæg, så der ved en kombineret kulturmiljø- og fredningsgennemgang kan udpeges de 3-4 vigtigste havne. Det skal give

grundlag for en indstilling om, hvorfor og hvordan de skal beskyttes. På samme måde vil slagterierne blive gennemgået, fordi de har haft meget stor indflydelse på landets nyere eksporthistorie. Endelig skal man analysere, hvad der generelt mangler i de danske samlinger, for at industriperioden kan være rimeligt dækket og dokumenteret.

Industrien er aldrig blevet en alment accepteret del af kulturarven, som fx vikingerne, hofkulturen, borgerkultur og landbrug. Men industrien har præget samfundet i de sidste 150 år og har rødder langt tilbage i tiden.

Tidsplan for industriens kulturarv: 2003

Udpegnings af bevaringsværdige industrimiljøer påbegyndes
Forberedelse af havneundersøgelse
Seminarer: "Danmark som Industrisamfund" og "Industri og Moderisme" Forberedelse af slagteriundersøgelse **2004**

Udsende folder til kommunerne
Fredningsgennemgang af Slagterier
Seminar: Genanvendelse af industrimiljøer

2005

Fredningsgennemgang af havne
Debatbog om nationale kulturmiljøer
Seminar: Danmarks vigtigste industrimiljøer

2006

Publikation: "Danmarks vigtigste industrimiljøer" udsendes

2,5 millioner til digitalisering

Kulturarvsstyrelsen får sammen med en række andre kulturinstitutioner andel i de såkaldte UMTS-midler, der stammer fra salget af licenser til 3. generations mobiltelefoner. Ud af et samlet beløb på 53 mio. til forskning og digitalisering på kulturinstitutionerne har Kulturarvsstyrelsen fået bevilget 2,5 mio.

Pengene skal - efter godkendelse i Kulturministeriet - bruges til færdigdigitalisering af den såkaldte *Sognebeskrivelse*, som er Danmarks centrale register over arkæologiske fund og fortidsminder.

Sognebeskrivelsens historie går tilbage til 1873, hvor Nationalmuseet begyndte en landsdækkende optegn-

else ("berejsning") af landets fortidsminder, som først afsluttedes næsten 60 år senere. Resultatet var et omfattende tekst-, kort- og billedmateriale, der opbevares på Nationalmuseet.

Digitaliseringen af de mange kort er for længst afsluttet, men en stor del af sognebeskrivelsesteksten for det jyske område mangler stadig. Det er dette arbejde, Kulturarvsstyrelsen nu regner med at kunne færdiggøre over de næste tre år.

Sognebeskrivelsen udgør grundstammen i databasen "Fund og Fortidsminder - Det Kulturhistoriske Centralregister", som drives af Kulturarvsstyrelsen/Dokumentation.

Databasen har oplysninger om ca.

158.000 kulturhistoriske lokaliteter fra de ældste oldtidsperioder til moderne tid - dog med hovedvægt på arkæologiske fund og fortidsminder. Ca. 7000 registreringer gælder havterritoriet, fortrinsvis skibsvrag og undersøiske stenalderboplader. Til databasen er desuden knyttet et omfattende materiale af nye og historiske landkort, søkort og flyfotos. Indtil videre har kun professionelle brugere med password fuld adgang til systemet. "Fund og Fortidsminder" vil på længere sigt blive integreret i Kulturarvsstyrelsens hjemmeside.

94 emner til fredning af bondegårde på Fyn

Gennemgang af fynske gårde betyder, at seks gårde indstilles til fredning

Fyn er fin, også på landbrugsområdet. Øen har så mange historiske og smukke landbrugsejendomme, at der indkom 94 emner, da Kulturarvsstyrelsen efterlyste ideer til fredningsværdige bøndergårde og husmandssteder fra perioden 1850–1940. De mange ideer har givet anledning til ti fredningsforslag, hvoraf Det Særlige Bygningssyn har indstillet de seks til fredning.

Gennemgangen af de 94 fynske gårde er nu samlet i en publikation, der giver et generelt billede af udviklingen i den fynske byggeskik og Fyns landbrugs udvikling i perioden.

Rapporten er den første i en række, der beskriver ideer til fredningsværdige landejendomme opført mellem 1850 til 1940 i hele af Danmark. Den tidsperiode afspejler en turbulent periode i landbrugets historie, som også kommer til udtryk i byggestil. Samtidig har man vurderet, at det er på høje tid at få overblik over fredningsværdige gårde og husmandssteder. Antallet af bedrifter er dalet fra 210.000 i 1940 til 52.700 i dag, og man regner med, at højst halvdelen af alle avls- og driftsbygninger i dag bruges til landbrugsformål. Derfor må man forvente, at mange af disse bygninger vil blive revet ned i de kommende år, så hvis der skal gennemføres fredninger, skal det være nu. Ved udgangen af 1996 var der kun fredet 175 bondegårde i hele landet, det skal ses i forhold til, at der var fredet 348 herregårde og 104 præstegårde.

At Fyn har særlig mange fredningsværdige gårde er ikke overraskende, ifølge rapporten. Fyn har haft en høj levestandard i forhold til de fleste andre dele af landet, og gårdene har derfor altid været velbyggede og velholdte. Der har været en udpræget genbrugskultur på Fyn, så bygninger ikke bare er gået i forfald. Gårdene er desuden ofte smukt anlagt med tilkørsel via smukke alleer.

Også på Fyn blev den firlængede gård, som vi kender fra Morten Korch

film, moderne meget tidligt. Den firlængede gård var uhensigtsmæssig allerede i 1850'erne, fordi fire lige store længer omkring en gårdsplads slet ikke gav lagerrum nok til al kornet. Men man blev alligevel ved med at bygge dem i hele perioden.

I 1880'erne kunne dampskibe fragte billigt og bedre korn fra USA til Europa, landbruget i Danmark kom i krise, og byggerier gik midlertidigt i stå, indtil man forstærkede den animalske produktion og igen kommer på fode. Så bliver der til gengæld også råd til finere stuehuse, nærmest som byvillaeer, opført i schweizerstil med udskåret træværk og en stor midtstillet kvist.

Senere blev byggeriet påvirket af Landsforeningen for Bedre Byggeskik, der sendte mønstertegninger ud til fri afbenyttelse. Efter 1930 kom funktionalismen, men den ny stil med flade tage blev ikke populær på Fyn og satte ingen præg på Fyn inden 1940.

Fredningsforslagene er udarbejdet efter ideer fra Landsforeningen for Bygningssyn og Land-skabskultur, de kulturhistoriske museer og de regionale faglige kultur-miljøråd.

Før gennemgangen var der 16 fredede gårde opført mellem 1850 og 1940. De er omtalt i publikationen.

Nye indstillinger om fredninger efter tema-gennemgangen:

Plougård, Tåstebjerggyde, Horne Målergården, Måle Bygade 23, Måle Korupvej 21, Gl. Korup Enggård, Slagenvej, Åsum Munkerodgård, Munkerodgyden, Stegsted Kammerrådsgården, Borgnæsvej, Borgnæs

Ny fredning: Nysted Vandtårn

Kulturarvsstyrelsen igangsætter nu en fredning af Nysted Vandtårn efter indstilling fra Det Særlige Bygningssyn.

Vandtårnet på Ny Østergade 11 er opført 1912–1913 af arkitekt Alf Jørgensen og ingeniør Georg Jochimsen. Det er et ca. 35 m. højt støbt tårn med cirkulær grundplan og en ganske let indadskrånende facade afsluttet med et rødt teglhængt, sekstenkantet svunget mansardtag kronet af et zinkspir med vindfløj.

Nysted Vandtårn har en markant beliggenhed på den flade sydlolandske kyst og markerer byen på lang afstand.

Arkitekten Alf Jørgensen og ingeniør Georg Jochimsen er også kendt for vandtårnet i Maribo fra 1907 (nedrevet i 1968) og Struer Vandtårn fra 1908.

Nysted Vandtårn bruges i dag som udstillingslokale og udsigtstårn. Det er det 6. vandtårn, der bliver fredet i Danmark. De tidligere ligger på Frederiksberg, i Brede, Svaneke, Esbjerg, Silkeborg og Nyborg.

Fredningsforslaget er nu sendt i offentlig høring.

Kulturminister Brian Mikkelsen præsenterede sammen med den lokale følgegruppe det ny atlas for Fredensborg-Humblebæk.

Fredensborg-Humblebæk får atlas

2408 bygninger og ca. 20 udvalgte lokaliteter er blevet kortlagt, så det nu bliver nemmere for kommunen at føre en målrettet bevaringsindsats.

Kulturminister Brian Mikkelsen præsenterede 16. januar et kommuneatlas over Fredensborg-Humblebæk Kommune. Sammen med Kulturarvsstyrelsen har kommunen kortlagt byg- og kulturmiljøer samt enkeltbygninger i hele kommunen. 2408 bygninger fra før 1940 og ca. 20 udvalgte lokaliteter er kortlagt med angivelse af deres bevaringsværdi, lige fra de kongelige lystslotte og jagtmarker til det nutidige bosætningsmønster

Resultatet er et atlas fyldt med for-

tællinger om kommunen og dens byer. Atlasset skal blandt andet bruges som afsæt for det fremtidige bevaringsarbejde i kommunen.

Arbejdet har været fulgt af en lokal følgegruppe, som har sikret, at ikke blot den lokale viden om bymiljøernes og landskabets historie, men også at lokale synspunkter på den fremtidige udvikling i Fredensborg-Humblebæk kommer til udtryk.

Kulturminister Brian Mikkelsen sagde ved overrækkelsen:

”Atlasset giver husenes beboere et godt overblik og hjælp til bevaring og vedligeholdelse og så er atlasset også et eksempel på, at bygningskulturen er en del af områdets historie. Med dette atlas understøtter og kvalificerer vi det lokale bevaringsarbejde, men uden at blande os i den lokale beslutningsproces. En ting er, at kommunen har mange fredede bygninger, men de tegner jo ikke hele bygningskulturen i kommunen. Der er også en meget stor bestand af bevaringsværdige bygninger, og det er dem, den fremtidige bevaringspolitik skal tage vare på. For kommuneatlasarbejdet er jo - når alt kommer til alt - blot en kortlægning af, hvordan tingene ser ud i dag. Det er, når den politiske debat om fremtidens bevaringspolitik - med afsæt i kommuneatlasset - påbegyndes, at det bliver rigtigt spændende.”

Der er indtil nu udarbejdet 71 kommuneatlas fordelt over hele landet. Kulturarvsstyrelsen er nu i gang med kommuneatlas på Bornholm og i Frederikssund Kommune.

Kommuneatlasset kan købes i de lokale boghandler eller ved henvendelse til Byggecentrums

Særtilskudsmuseer kulegraves

Det skal blandt andet vurderes, om nogle museer ville have godt af at fusionere

Alle de 19 museer, der får særtilskud, vil få besøg af Kulturarvsstyrelsens i den kommende tid. Styrelsen har indledt en kulegravning, der skal munde ud i en samlet rapport om særtilskuds-museernes situation.

Ansvaret for særtilskudsmuseerne, blev overført til Kulturarvsstyrelsen fra Kulturministeriet 1. januar. Med ansvaret fulgte ønsket om en nærmere undersøgelse af området. F.eks. vil man gerne se på, hvor meget særtilskudsmuseerne fylder i det samlede museumsbillede, og om størrelsen af tilskud står i rimeligt forhold.

”Vi skal ikke evaluere det enkelte museum, men give en vurdering af

disse museers situation generelt, siger konst. kontorchef Michael Lauenborg, fra Kulturarvsstyrelsen.

Styrelsen skal også overveje, om små museer kunne blive bedre af at blive lagt sammen.

”Man kan sagtens forestille sig, at vi indstiller, at visse museer må slå sig sammen, og at andre museer skal have større tilskud. Vi vil se på alle forhold, også de økonomiske”.

Der skal samtidig tages stilling til ansøgninger fra syv museer, der gerne vil have særtilskud. Disse indstillinger vil indgå i den endelige rapport, som ventes at blive afleveret til kulturministeren i april.

Kulturarvsstyrelsens Nyhedsbrev

Slotsholmsgade 1.

1216 København K, tlf: 72265100

Nyhedsbrevet udsendes via hjemmesiden: www.kuas.dk

Redaktion: Kenneth Bo Jørgensen
kbj@kuas.dk